

אולם גם דברי הזבח פסח צ"ע, והיינו במש"כ דבזמן שבית המקדש קיים חותמים מיד בא"י גאל ישראל, דהרי יעויין במשנה פסחים דף קטז: דאיתא התם, וחותרם בגאולה ר"ט אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים ולא היה חותם, רבי עקיבא אומר כן ה' אלקינו וכו' עד בא"י גאל ישראל ע"כ. ויע"ש ברשב"ם שכתב וז"ל, וחותרם בגאולה מסיים את ההגדה בברכת גאולה, והשתא לא מפרש היאך מברכין אותה, ולקמן פליגי בה ר"ט ור"ע בההיא ברכה, דלר"ט פותח בברוך ואינו חותם בברוך, מידי דהוה אברכת פירות וברכת המצות דכולה הודאה היא, ולר"ע חותם בה נמי בברוך לפי שמוסיף בה דברי ריצוי ובקשה עכ"ל. וכן כתב שם עוד וז"ל, כן יגיענו וגו', והיינו דעבדינן כר"ע מחבירו, ות"ק דקאמר וחותרם בגאולה אינו תנא שלישי, דא"כ אמאי עבדינן כר"ע הואיל ורבנן פליגי עליה וכו', ולא בא למעט מילתייהו דר"ט ור"ע, אלא לאשמעין שם מסיימין בברכת גאולה וכו', הכי נמי פליגי תרוייהו הכא בפירושא וחותרם בגאולה ולא תלתא תנאי הו, שהתנא סתם דבריו וכו', והדר מפרש לה בפלוגתא דר"ט ור"ע, וחותרם דתנא קמא סיום בעלמא, ואינו חותם דר"ט חתימת סוף ברכה היא עכ"ל. והרי עכ"פ מבואר מכל זה דלפי ר"ט דאומר ברכה קצרה, הרי אינו חותם בא"י גאל ישראל, וא"כ בזמן שהמקדש קיים דאז לכו"ע אין בזה דברי ריצוי ובקשה אלא רק הודאה, הרי שוב אין בזה טעם לומר שיצטרך לחתום בגאל ישראל.

וכן הרי נראה לפי פשוטו מלשון הרמב"ם, דכשהביא נוסח הברכה שאומרים בזמן הבית, לא הביא הסיום דבא"י גאל ישראל יעו"ש, ואשר לכאורה מקורו לזה הוא מדברי ר"ט במתני'. ואע"פ דר"ט עצמו איירי אף בזמה"ז, דהא חולק הוא על ר"ע דס"ל דצ"ל כן ה' וכו', אמנם הרי מבואר מדבריו דס"ל דכך היתה הברכה בזמן הבית, וס"ל דגם בזמה"ז לא מוסיפין כלום על ברכה זו אלא אומרים אותה כפי שהיתה נאמרת בזמן הבית. [ואולי י"ל דמה"ט הוא דלא כתב הרמב"ם בנוסח הברכה דאומר בזמן הבית לאכול בו פסח מצה ומרור, ומשום דכיון דכל מקורו הוא מדברי ר"ט, והוא הרי לא הזכיר לשון פסח בדבריו, דהרי הוא איירי בזמה"ז כר"ע, והרי עכ"פ לא נמצא נוסח זה מבואר בדברי חז"ל, א"כ גם הרמב"ם לא רצה לחדש דבר זה מלבדו, אעפ"י דמסתבר למימר הכי, ועדיין צ"ע בזה]. והרי עכ"פ דברי הזבח פסח דאמר דגם בזמן הבית היה חותם בגאל ישראל צ"ע.

ואולי י"ל דהוא סבר דבאמת תלתא תנאי הוא דאיכא במתני' ודלא כמוש"כ הרשב"ם, והיינו דהת"ק סבר דכל עיקר החתימה הוא רק בא"י גאל ישראל, ור"ט סבר דיש לומר גם הנוסח דאשר גאלנו וגאל את אבותינו, עד לאכול בו מצה ומרור בא"י גאל ישראל, ור"ע מוסיף נמי הבקשה לעתיד. ודבר זה למדתי מדברי השבלי הלקט שכתב וז"ל, ואומרין בא"י אמ"ה אשר גאלנו וכו', לפי שצריך לחתום בגאולה כדאמרי' מתחיל בגנות ומסיים בשבח היא הגאולה, כמו ששנינו וחותרם בגאולה ר' טרפון מוסיף אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים כו', ר' עקיבא מוסיף כן ה' אלקינו יגיענו למועדים ולרגלים הבאים לקראתנו לשלום כו' עכ"ל. והרי יש לעיין בדבריו במה דקאמר דר"ט מוסיף אשר גאלנו

וכו', והרי לפי דברי הרשב"ם אין ר"ט מוסיף בזה כלום על דברי הת"ק, דהא הת"ק לא איירי כלל בנוסח הברכה, אלא דאמר סתם דצריך לחתום בלשון גאולה, ובזה הוא דנחלקו ר"ט ור"ע. אך הוא נוסח הברכה. אלא דנראה מדברי השבלי הלקט שהוא סבר דגם הת"ק קאמר נוסח הברכה, ורק דס"ל דכל עיקר הברכה הוא רק התתימה דגאל ישראל ותו לא, ור"ט מוסיף על זה וקאמר, דצריך לומר גם אשר גאלנו וכו' ולסיים כדברי הת"ק בגאל ישראל, ור"ע מוסיף עוד יותר וקאמר, דצריך לומר גם הבקשה לעתיד, כן היה נראה מפשטות לשונו של השבלי הלקט. [אלא דאי נימא הכי, הרי ודאי דצ"ע מהא דאיתא במתני' להדיא לר"ט, ולא היה חותם, ואפילו אם נאמר דאולי השבלי הלקט לא גרס לה במתני', הרי עדיין צריך ביאור ממש"כ הרשב"ם דאין ראוי לחתום בזה מכיון שהוא ברכה קצרה, דכולה הודאה היא והוי כעין ברכת הפרות והמצות, וצ"ע בכל זה].

(נח) ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים. כך היא הנוסח במשנה שבמשניות דפסחים פ"י מ"ז. אולם במשנה שבגמרא דף קטז: איתא, מן הפסחים ומן הזבחים, ויעו"ש במסורת הש"ס דכתב דצ"ל מן הזבחים ומן הפסחים וכמו שהוא במשניות, ואשר כן הוא גם הגירסא ברי"ף ורמב"ם ורא"ש. וטעם הדבר הוא משום דהני זבחים הרי הכוונה בהם לחגיגה הבאה בי"ד בניסן, אשר המצוה היא לאכול מהם תחילה כדי שיהא הפסח נאכל על השובע, וכמוש"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' קרבן פסח ה"ג, וא"כ הרי צריך לומר ענין אכילת הני זבחים לפני אכילת הפסחים.

אלא דיעויין בב"ת סוף סי' תע"ג שהביא בשם המהרי"ו, וכן הביא דבריו במג"א שם ס"ק ל' וז"ל, כשחל פסח במוצאי שבת יאמר מן הפסחים ומן הזבחים, שלא הקריבו חגיגה, שאין חגיגה דוחה שבת (ב"ת מהרי"ו) ועיין בטור עכ"ל. וכן הוא בט"ז שם סוף סק"ט, וכן יעויין בבאר היטב שם ס"ק כ"ז שהביא בזה מחלוקת הפוסקים אי יש לשנות הנוסח במצ"ש, ומסיק דהסכמת האחרונים היא כמהרי"ו וכמוש"כ הב"ח.

ואף דיש לעיין בזה, דכשחל פסח במוצ"ש למה אומרים כלל מן הזבחים, והרי מכיון שאי אפשר להביאו בי"ד שהוא שבת, א"כ נימא רק ונאכל מן הפסחים. אולם כבר ביארו בזה, דאין הכוונה לאכילת הזבחים בליל הפסח דוקא, אלא למחרת ביו"ט של פסח, דאז הרי שפיר מקריבין חגיגה ושלמי שמחה, יעו"ש בשער הציון סק"פ. אלא שהביא שם בשם כנ"י סוף חא"ח שכתב שאין מדקדקין בכך, שהרי אנו מבקשים שיגיענו ה' למועדים הבאים לקראתנו ששים בעבודתו, ושם נאכל לשנה הבאה כשלא יהיה הפסח במו"ש, מן הזבחים ומן הפסחים, דהיינו חגיגה ואח"כ הפסח. וביאור דבריו הם, דהרי מאי נפק"מ איכא במה שעכשיו בשנה זו הפסח הוא במוצ"ש, דהרי עתה בין כך אין לנו קרבן פסח.

אולם הרי יש להבין לפי דבריו, דא"כ מן הראוי דהיכא דיתחול הפסח בשנה הבאה במוצ"ש, א"כ נימא בשנה זו דנאכל שם בשנה הבאה, מן הפסחים ומן הזבחים, דהרי אז לא נוכל להביא חגיגה בי"ד שחל בשבת. אלא דמצאתי שכבר ביאר דבר זה בשו"ע

הגרש"ז וז"ל, ואפילו אם על פי חשבון הקביעות המסור בדינו, יהיה פסח הבא במ"ש, מ"מ כשיבנה בהמ"ק יקדישו על פי הראייה, ואפשר שלא יהיה במ"ש עכ"ל.

אלא דא"כ צריך להבין סברתם דהנך פוסקים דסברי דכשחל פסח במוצ"ש דצריך להפוך הסדר, והרי מה לנו במה שבשנה זו הוא במוצ"ש, והעיקר צריך להיות לפי מה שיהיה בשנה הבאה, ואף בזה הרי אין הדבר ברור וכמוש"כ הגרש"ז הנ"ל וצ"ע. והנראה בזה עפ"י מה שכבר נתקשו המפרשים, דלשם מה אנו אומרים בזמן הזה הא דפסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש היה קיים וכו', והרי עתה אין פסח וא"כ איזה תועלת יש באמירה זו. ויש שפירשו בזה דהוי מדין זכר לפסח בעלמא, וכמו שאנו נותנים בשר בקערה זכר לפסח. אלא דבזכרוננו שראיתי בזה עוד פירוש, דהטעם בזה משום הא דכתיב ונשלמה פרים שפתינו, והיינו דיש בכח האמירה דייחשב כאילו קיים ועשה הפסח כהלכתו, ויעויין מה שהארכנו בביאור דבר זה לקמן בהערה ס"ד, [ויעו"ש דרצינו לומר דאולי זהו כמו"כ הטעם לאמירת זכר למקדש כהלל וכו']. ויעויין בתוס' ברכות דף כו. ד"ה איבעיא, דכתבו דכל עיקר תקנת שבע הברכות דתפלת מוסף, היינו משום ונשלמה פרים שפתינו. והנה בתפלת מוסף אנו אומרים, יה"ר מלפניך וכו' שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך קרבנות חובותינו וכו', ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך וכו' כאמור וביום השבת וגו'. והיינו דאנו מתפללין ומבקשים שיבנה ביהמ"ק ונוכל להקריב את הקרבן מוסף כהלכתו וכפי שביארה התורה, ובאמירה זו אעפ"י דלפי פשוטו הרי היא תפלה ובקשה על העתיד, הרי זה נחשב כאילו אנו מקיימין מצות המוסף עכשיו, והיינו מכח קרא דונשלמה פרים שפתינו וכמוש"כ התוס' הנ"ל.

וא"כ אולי כמו"כ נימא הכי בהא דאנו מבקשים בנוסח ברכה זו, דיגיענו ה' לרגלים אחרים שמהים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון, והיינו דאין בזה רק ענין תפלה ובקשה בעלמא, אלא דיש באמירה זו גם מעין קיום ענין מצות אכילת הקרבן פסח מכח האי קרא דונשלמה פרים שפתינו, וע"י אמירה זו ייחשב לנו אף עתה שאין לנו ביהמ"ק, הרי זה כאילו עשינו הפסח ככל משפטו וחוקתו. וממילא הרי אעפ"י שעיקר בקשתנו הוא על העתיד לכשיבנה המקדש, אמנם הרי הקיום שיש כאן מכח אמירה זו, הרי הוא באמת לגבי שנה זו שאנו נמצאים בה ואומרים עתה דברים אלו, וממילא כל שחל הפסח במוצ"ש, הרי אי אפשר לומר שנאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים, דהרי מכיון שאין החגיגה דוחה את השבת, ואנו אומרים דבר זה בכדי שייחשב כאילו אנו מקיימים הדבר עתה, הרי שוב צריכים לומר ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים דוקא, ומשום דכך היא סדר הקיום בשנה זו שחל הפסח במוצ"ש וכמש"נ.

(נט) אשר יגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון. כך היא הנוסח בהגדות שלנו, ובמשנה דפסחים דף קנז: המובא ברי"ף גרס, שהגיע דמן על קיר מזבחתך לרצון. ויעויין באבודרהם שהביא